

Melià i la Transició a les Illes

Fa 40 anys la candidatura a procurador a Corts de Josep Melià i Pericàs trastocà la política balear i de fet inicià la Transició a les Illes.

Les Corts de la dictadura de Franco no eren, òbviament, d'elecció democràtica. Les formaven un nombre variable de membres d'origen divers: uns, designats pel cap de l'Estat; d'altres, procuradors nats en funció de l'alt càrrec que ocupaven a l'adminis-

tració central, provincial, de justícia o en altres àmbits oficials; i finalment hi havia els elegits pel que se'n deia els *tercios*: família, municipis i sindicats. Els anomenats Sindicats Verticals, l'àmbit institucional de col·laboració dels suposats representants dels empresaris i dels treballadors, elegien la seva quota de procuradors. Pel seu costat, els representants dels municipis triaven els que corresponien a la seva província –un per Balears– a través d'una votació en la qual cada consistori tenia tants vots teòrics com població. Finalment hi havia els procuradors “en representació familiar” que a partir de 1967 eren elegits –dos per província– de manera directa per un cens format pels caps de família i les dones casades majors de 25 anys. No era una elecció democràtica però sí l'única mínimament oberta. Aquesta es-

cletxa va ser la que aprofità Josep Melià Pericàs (Alcúdia, 1939 - Paloma, 2000) per sacsejar el sector més immobiliària del règim i, de fet, iniciar la Transició a les Illes.

Melià. Melià estudià periodisme i dret a Madrid i allà feia feina quan el 1967 va publicar a Palma –després de quatre anys d'esperar el permís de la censura– *Els mallorquins*, una obra directament influïda per *Nosaltres, els valencians* de Joan Fuster (1962). Amb aquell llibre connectà amb tota la generació de joves de la seva edat que formaven la dissidència d'esquerra i nacionalista a les Illes. El veterà activista esquerrà Miquel López Crespí conta en un dels seus llibres de memòries, *L'antifranquisme a Mallorca, 1950-1970*, que en aquells anys “ajudàrem a vendre” l'obra

Josep Melià i Pericàs va iniciar la Transició a les Illes amb la seva victòria a la primavera de 1974 sobre l'aparell immobiliària franquista.

de Melià “com si fos *El capital* de Karl Marx”. Ara bé, l'autor no era com López i tants d'altres. No pertanyia a l'oposició clandestina. Ell feia carrera a Madrid i a dins del règim. Després d'acabar els estudis va treballar com a professor a la Facultat de Ciències Polítiques i Econòmiques fins el 1967, any en què guanyà l'oposició a tècnic superior de l'administració. Incorporat al Ministeri de la Vivenda, el ministre Rodríguez de Miguel l'acabà nomenant cap del Gabinet de Documentació i, poc més tard, assessor directe seu. Començava així la seva carrera política.

Tant ell com molts amics que va conèixer durant la carrera, bona part dels quals s'havien incorporat també a càrrecs rellevants de l'administració, eren patrocinats per importants jerarquies del franquisme que volien canviar el sistema des de dins. Tots formaven part del grup, difús però real, que a principi dels anys setanta es deia “els oberturistes”. Volien l'obertura de la dictadura, que s'obris cap a una progressiva participació popular que culminés amb la instauració de la democràcia. En una les entrevistes concedides a aquest setmanari, Melià recordava que tots aquells joves estaven en contacte quasi permanent entre ells i, com a grup, es relacionaven amb el príncep Joan Carles, a través de Miguel Herrero de Miñón, entre d'altres. L'objectiu comú era preparar-se perquè un cop ocorregués el que eufemísticament es deia “el fet biològic” –o sigui, la mort del dictador– estiguessin col·locats en llocs clau per facilitar la transició cap a la democràcia que, segons Melià, impulsava des de l'ombra el Borbó. “Estàvem imbuïts de la idea que el canvi vindria des de dins el règim i no des de fora”, explicà.

Procurador familiar. El 31 de gener de 1974 morí a Palma Guillem Sureda Meléndez, procurador a Corts en representació familiar per Balears. Segons la normativa, se l'havia de substituir immediatament i no esperar les eleccions ordinàries, les quals s'havien celebrat anteriorment en dues ocasions, 1967 i 1971, i tots els electes –a les Illes i arreu– resultaren ser homes del franquisme més integrista, els que mantenien en alt el que se'n deia “l'esperit del 18 de juliol”, la data de l'aixecament feixista contra la legalitat republicana el 1936.

La necessària elecció del nou procurador per Balears podia canviar la situació. Posava els oberturistes davant d'una possibilitat excepcional. Presentar batalla legal als integristes. Demostrar que tenien més suport social, per relativament que fos, a través de l'única elecció mínimament oberta de debò.

Quan el 3 de maig el consell de ministres convocà els comicis illencs per al 12 de juny següent, Melià ja tenia les maletes preparades. I a punt tots els seus suports a Madrid. Aquell dia, tal com ell va reconèixer en una entrevista al *Diario de Mallorca* el 5 de maig, ja disposava “del número suficient de firmes de procuradors a Corts i consellers nacionals (el Moviment era el partit únic, el consell nacional del qual actuava com una mena de segona cambra a l'estil del Senat actual) per presentar la meua candidatura”. Quedava clar que l'oberturisme de Madrid li donava ferm suport per plantar batalla a les urnes al sector més immobilista del règim, la qual cosa mai no s'havia produït.

Tot d'una de tornar a les Illes, Melià es presentà, tal com les formes correctes

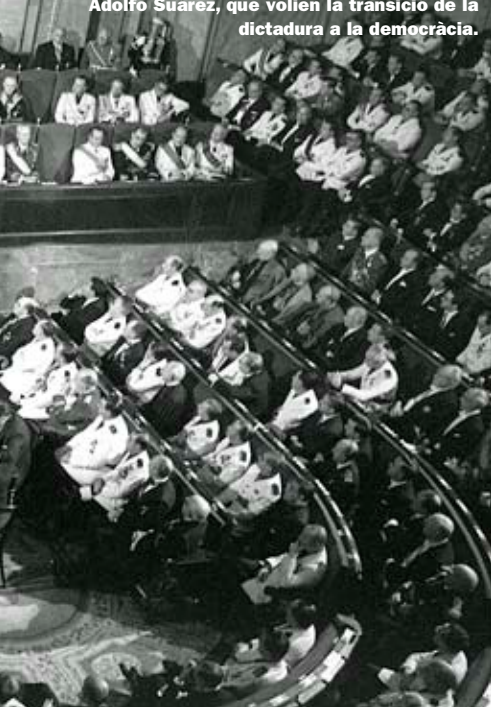
del moment aconsellaven, al sots-cap del Moviment provincial, Sebastià Serra de Gayeta. La fredor va presidir l'encontre. Gens estrany. Serra pertanyia al grup més radical del franquisme. Veia l'altre com una mena de submarí dels opositors.

El 22 de maig Melià formalitzà la seva candidatura. I es conegué també la del seu contrincant, Julio Barrado, tinent de batlle de l'Ajuntament de Palma i home d'absoluta confiança del sector més integrista. Existí un tercer candidat, Manuel Fiol, però no passà mai de ser un *outsider* sense cap possibilitat.

Cada contendent havia de presentar una justificació de la seva concurrència a urnes. Barrado ho feia per “lleialtat, fidelitat i entrega total i absoluta als Principis del 18 de juliol”. Melià, perquè “sóc regionalista, demòcrata per sobre de tot (...) i perquè crec que és possible evolucionar des del present, sense risc ni violència”, cap al futur, finalitzant amb el que seria el seu lema de campanya: “Obertura i canvi!”.

Quedava clar que aquells no eren com els comicis celebrats el 1967 i 1971. Per

A les Corts de Franco només s'escollien amb una mínima representativitat social els procuradors en "representació familiar" que eren elegits per un cens format pels caps de família i les dones casades majors de 25 anys. Des de ben jove Melià, com altres com ell, va ser patrocinat per homes ben col·locats a l'estructura del règim, com Adolfo Suárez, que volien la transició de la dictadura a la democràcia.

primer cop en el franquisme es produïa públicament una confrontació política i electoral dins del règim. Entre l'oberturisme i l'immobilisme. Tothom ho va entendre a la perfecció. A Balears i a tot l'Estat espanyol.

Campanya i eleccions. Des del moment que digué a la premsa que es presentaria als comicis, Melià va ser objecte d'anàlisi i seguiment per part dels serveis d'intel·ligència civils i militars. En un dels informes elaborats pels agents que l'espïaven, amb data de 6 d'abril de 1974, s'assegura que "és separatista, la qual cosa ha posat de manifest comentant llibres escrits en llengua vernacle d'escriptors catalans i valencians".

En un altre, de 15 de maig, feien valoracions del seu potencial electoral: "és conegut dins del món intel·lectual (...) però entre la resta de la població no ho és excessivament".

A pesar de ser unes eleccions amb un cens tan reduït, Melià les afrontà com si fossin democràtiques. Visità gairebé tots els pobles i ciutats de les Illes, concedí entrevistes a revistes i diaris tant locals com de fora... L'activitat que desplegà fou frenètica. El seu contrincant, per contra, va començar la campanya com era costum: sense gairebé fer-ne, perquè sempre guanyaven els homes fidels al règim, els que l'autoritat havia decidit prèviament. Però ben aviat veié que s'equivocava.

L'oberturista usà fins i tot recursos propagandístics no vistos des de la democràcia republicana, com editar cartells publicitaris demanant el vot amb la seva imatge i el lema "Obertura i Canvi", que una gernació de joves voluntaris –molts dels quals, activistes de la dissidència clandestina– aferrava per les parets de les localitats balears. També contractà 10 pàgines de publicitat a la premsa. Quan Barrado s'adonà que si no reaccionava estava perdut, contraatacà amb tres pàgines pagades a la premsa. De la comparació entre aquests anuncis, dels dos candidats, s'evidenciaven les enormes diferències que els separaven. Eren fotos de cada un amb la respectiva família, acompanyades de l'eslògan i la petició de vot. L'estètica que transmetia la imatge de Barrado era la d'un tradicional senyor formalment vestit a l'estil gris de l'oficialitat de l'època, amb la seva senyora a la moda conservadora de feia dècades, asseguda en posició inferior a ell, i els fills, ben pentinats i amb la preceptiva clenxa lateral, apareixien uniformats amb jaqueta i calçons. La composició de la família Melià era l'antítesi: home i dona asseguts en un modern sofà l'un devora l'altre, rient, en cos de camisa, distesos, amb els dos fills jugant per damunt de mare i pare... No sols transmetien estètiques antagòniques sinó l'evidència que pertanyien a dos mons diferents.

Així que avançaven els dies i les setmanes, els immobilistes s'adonaren que perdrien si no feien alguna cosa contundent. I començaren la guerra bruta. Segons contà Melià anys després, en una entrevista concedida al col·leccionable

d'història titulat *Memòria Viva, Mallorca des de la mort de Franco fins avui, 1975-1995* –publicat entre 1995 i 1996 en fascicles inserits als diaris *Balears* i *Última Hora*– li tenien preparat un enorme frau, creant vots per a Barrado pertot, però la gran quantitat d'interventors que l'ajudaren ho pogueren evitar, tot i que sí que es produí en algunes meses electorals. Per un altre costat, molts dels cartells que penjaven un dia els seus voluntaris apareixien arrancats l'endemà, i malgrat les denúncies la policia no va aconseguir mai trobar els responsables, a pesar que tothom sabia qui eren. I també es feien córrer tot tipus de rumors negatius sobre l'oberturista –que allunyava el turisme cap a Màlaga en perjudici de Mallorca, que era corrupte...– intentant erosionar la seva imatge...

Les magarrufes denotaven l'alta tensió de la campanya. I també connotaven l'interès, descomunal i insòlit, que havia concitat pertot arreu. Ràdio Popular va organitzar un debat el 6 de juny entre els candidats, que va ser emès per a tot el territori de l'Estat. Els diaris de Madrid i Barcelona informaven del que passava a les Illes. TVE anuncià que dedicaria tot un programa, *Cara al país*, que s'havia d'emetre el 7 de juny, a un segon debat entre els candidats. Però vist com li havia anat de malament el de la ràdio, Barrado hi excusà la seva assistència la nit anterior, i la direcció de la televisió decidí anul·lar l'experiment.

El dia de les eleccions, Melià obtingué 26.397 vots, Barrado 15.417 i Fiol 3.765. Mai no havia participat tanta gent d'ençà les eleccions republicanes. La victòria oberturista va ser un cop duríssim per als immobilistes. A Balears el triomf de Melià suposà donar el tret de sortida a la Transició, perquè des de llavors l'efervescència política no va fer més que créixer fins les primeres eleccions, de 15 de juny de 1977.

A tot Espanya aquells comicis significaren la visualització per primer cop de la victòria social –per relativa que fos– de l'oberturisme enfront dels que defensaven "l'esperit del 18 de juliol". Només es tractava d'un triomf menor en una primera batalla d'una llarga guerra política que es desenvoluparia durant els següents tres anys, però no era gens mala manera de començar-la.

Miquel Payeras